

Renaixement de la cultura algeriana

En una Algèria on la mort i l'exili han atacat massivament els artistes i intel·lectuals, instaurant el terror en la vida, insinuant en les memòries, desplegant-se en els imaginaris, una nova generació, amb l'únic equipatge de l'energia i el talent, mostra el desafiament d'una creació gelosa de la seva independència. Teatre, cinema, cants sacres, jazz, rai, poesia femenina oral, danses populars, caricatures i dibuixos animats redcoren una vida cultural balbucejant, però rica, una xarxa d'iniciatives en la qual reneix el país.

Les promeses d'una creativitat abundant

Per ISABELLE AVRAN *

De lluny, el lloc es podria confondre amb les cases de pescadors de l'entorn. Mostaganem, al barri de la Salamandre, a la vora del mar. A l'interior, llibres, arxius, vestits, una escena; a l'estiu, l'escena es trasllada a l'exterior, es remunta sobre un pontó, damunt de l'aigua. Som al teatre el Moudja ('l'onada'), al cor d'una associació que dirigeix des de la darrerria dels anys setanta, contra vent i marea, l'escenògraf Djillali Boudjemaa.

Mostaganem és una mica la ciutat del teatre a Algèria, la del dramaturg Ould Aberrahmane Kaki, la del festival de teatre amateur que té lloc cada estiu des de fa trenta-sis anys, amb

un únic any d'interrupció, el 1991. Encara que, durant tota aquesta dècada, l'obertura s'ha volgut que fos "almenys tant moral com artística", destaca Djillali Boudjemaa.

Aquí, s'acullen els joves, se'ls forma, ens consagrem a "un repertori universal, espanyol, alemany, rus, francès, algerià...", en dues llengües, l'àrab, parlat, i el francès, s'obren espais al vídeo o a la música... "Aquí, la porta no té clau", es complau a dir, considerant tanmateix que això no és suficient per fer viure una creació de qualitat, i que ja seria hora, principalment gràcies a les cooperacions, que s'obris una veritable escola de formació teatral.

Continúa a la pàgina 2

Món diplomàtic

Editat per Món diplomàtic SL, editorial propietat de la productora independent PI FX interactive factory SL.

Direcció editorial

Editors: Josep Guirao i Pablo E. Odell Humphreys (editors@mondipomatic.com)

Directora de la publicació en català:
Eva Tauler (tauler@mondipomatic.com)

Redacció Andorra:

Av. Santa Coloma nº36, Andorra la Vella
E-mail: redaccio@mondipomatic.com
Web: <http://www.monde-diplomatique.ad>

Redacció Girona:

Carrer Nou, 18, entresol 1º
17001 Girona
Tel: 972 911 111 - 872 031 000
Fax: 972 210 924
E-mail: redaccio@mondipomatic.com
Web: <http://www.mondipomatic.com>

Cap de redacció: Rut Jou

Concepció artística: Pablo Cavadini
Secretària de redacció: Aïda Rodrigo
Redacció: (Republica virtual) Ingrid Ribalba
Traducció: Carles Urritz, Carme Geronès, Eva Padrós, Sònia Bartrina, Ramon Vilardell, Raquel Cravioito, Isabel Teixidó
Correcció: Txell Coll
Internet/multimèdia: Albert Martin, Pau Goñi, Edgar Falgueras, Christian Xavier Imperial

Tots els drets reservats
© 2002-2003 Món diplomàtic SL
© 2002-2003 Le Monde diplomatique

Le Monde diplomatique SA, Societat Anònima amb directori i consell de vigilància

Accionistes: SA Le Monde, Associació Gunter Holzmann, Associació Les Amis du Monde diplomatique

Direcció: Ignacio RAMONET, president, director de la publicació;

Secretariat: 01-53-94-96-05
Bernard CASSEN, director general;

Secretariat: 01-53-94-96-07
Bruno LOMBARD

Secretariat: 01-53-94-96-01
Redacció: 1, avenue Stephen-Pichon, Paris
Tel: 01-53-94-96-01 / Fax: 01-53-94-96-26
E-mail: secretariat@monde-diplomatique.fr
Web: www.monde-diplomatique.fr

Director de la redacció:
Ignacio RAMONET (9616)

Redactor en cap: Alain GRESH (9608)
Redactors en cap adjunts: Martine BULARD (9604), Maurice LEMOINE (9612), Dominique VIDAL (9621)

Concepció artística et realització: Solange BRAND (9603)

Secretariat de redacció: Alice BARZILAY (9602)

Confecció i fotogravat: Jérôme GRILLIÈRE et Patrick LE MEUR

Redacció: Bernard CASSEN (9606), Serge HALIMI (9609), Anne-Cécile ROBERT (9624)

Internet/multimèdia: Philippe RIVIÈRE (9618)

Consellers de redacció: Philip S. GOLUB, Philippe LEYMARIE, Catherine SAMARY

Documentació: Maria IERARDI (9610), Olivier PIRONET (9615)

Secretariat general: (9601, 9607), Joseline CAPRON (9605), Sophie DURAND (9607), Monique SALOMÉ (9601)

Fundador: Hubert BEUVE-MÉRY
Antics directors: François HONTI (1954-1972), Claude JULIEN (1973-1990)

Consell de vigilància:
Jean-Marie COLOMBANI, president;
Alain GRESH, vice

Publicitat: Sylviane SOUCCAR (01-42-17-38-98) Antoine BARBIERI (01-42-17-39-98)

Secretariat: Patricia MARCELLI (01-42-17-28-62)

Fax: 01-42-17-21-83

E-mail: kmarcelli@mondepub.fr

Difusió: Patrick MANCHEZ (01-42-17-33-78)

Relacions amb els venedors de diaris (números gratuïts):

Difusors Paris: 0805 050 147

Dipositaris rodalies/provincia: 0805 050 146

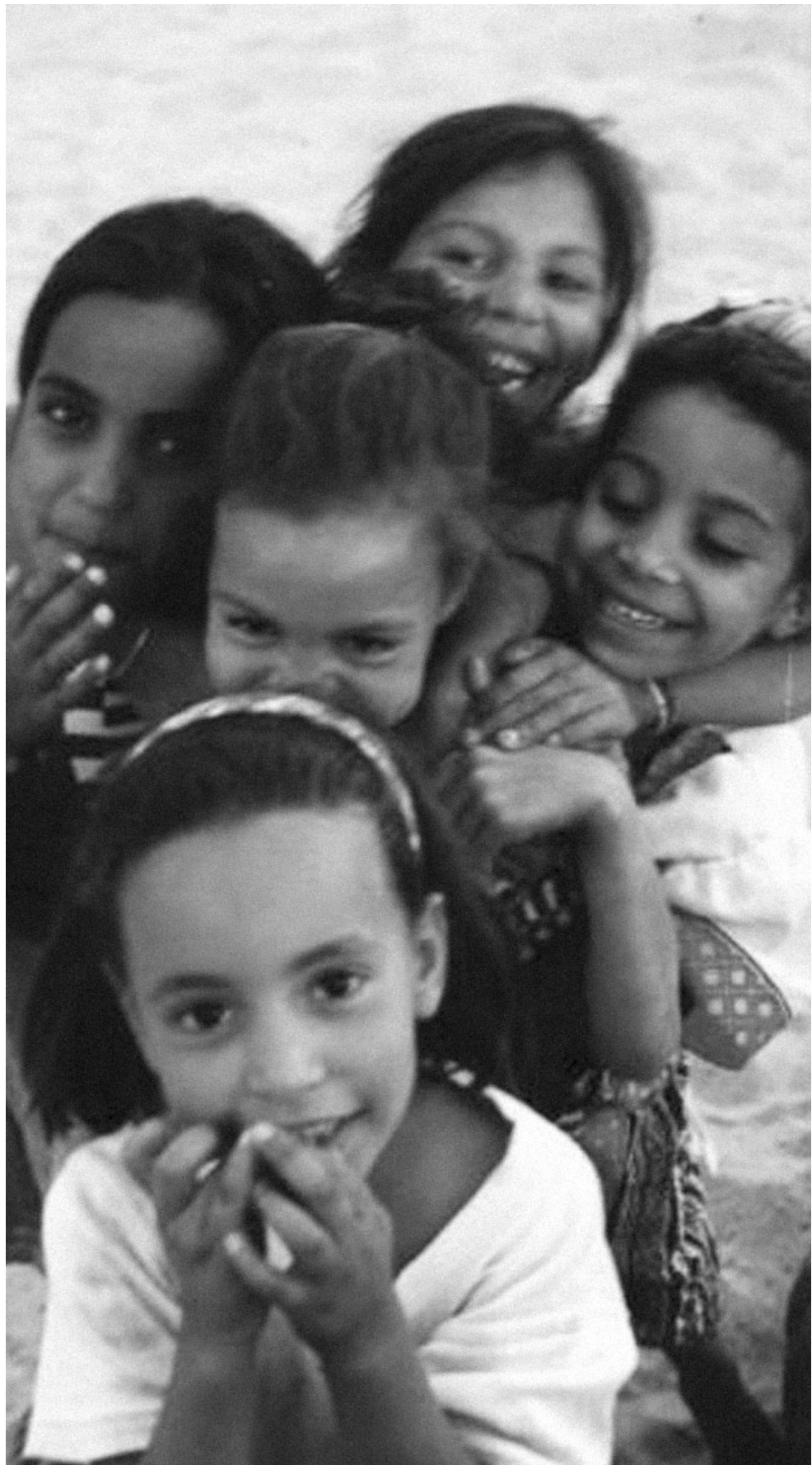
Servei de relació d'abonats: canvis d'adreça 0825 022 021 (0,15 €/min)

altres informacions: 01-44-97-54-54

Reproducció prohibida dels articles, excepte acord amb l'administració

© Adagp, Paris, 2002,

per les obres dels seus adherits

Entre les seves múltiples activitats, el Moudja ha concertat des de fa diversos anys una col·laboració amb la universitat, permetent als estudiants de literatura anar a seguir un mòdul, pràctic, de teatre: descoberta de textos, de la posada en escena...

Fatiha, una estudiant de tercer curs, l'any passat hi va trobar molt més que un simple curs entre d'altres. "És una de les experiències fortes de la meua vida, en realitat una lliçó de vida", assegura, recordant sense parar la seva experiència: "he descobert autors que no coneixia, que mai no havíem estudiat a l'institut ni tampoc a la universitat —com el mateix Kateb Yacine—, però també he après a riure, a plorar. A tenir ganes, per exemple, d'anar a veure les representacions de Ionesco, però també d'autors algerians dels qui mai no he vist les obres, com Kaki o Alloula".

El teatre com a porta oberta al desig? Els animadors i els joves del Moudja conserven també en ells mateixos, com un duel no acabat, un record persistent de l'horror. Va ser fa tres anys. Una de les joves comediantes, que no tenia ni vint anys, moria a l'hospital. El seu germà, convençut que el teatre, en particular el femení, obria sobretot el camí a la perversió i al prohibit, l'havia immolada.

Anys noranta. Més de 100.000 morts a Algèria, segons els resultats oficials. Organitzacions no governamentals avancen la xifra de més de 200.000. Milers de desapareguts. Acarnissaments en llocs públics, mercats, en pobles i ciutats com Tipasa, Blida, Aïn Defla, a Mitidja on les terres de supervivents es revenen avui molt barates, en els suburbis populars d'Alger on aquests supervivents s'havien refugiat, a Benthala on, el setembre del 1997, l'armada, aleshores tan propera, és acusada de no haver intervingut per impedir hores d'acarnissament.

Anys en què Mohamed Dib portava la veu cantant en *Si Diable veut* (1) amb els seus personatges exposats a una canilla de gossos, a la seva salvatgeria; on ell en descriu un, Hadj Merzoug, poc després d'una funesta descoberta, on "la vida s'ha convertit en una falla insensata en un món consagrat a l'abominació.. Un instant durant el qual, reflexionant, ell no pensa en res, no es planteja cap qüestió, ja no."

Com els joves, que han crescut durant aquests anys, a vegades ells mateixos han quedat afectats, i es retroben a la Salamandre o en altres llocs; no estan, encara que l'oest algerià hagi estat relativament protegit, marcats per molt de temps?

Terror de massa en les posades en escena del terrorífic des del 1995, assassinats d'intel·lectuals en els anys anteriors. L'universitari Djilali Liabès el març del 1993.

L'escriptor Tahar Djaout el maig del mateix any, el psiquiatre Mahfoud Boucebc, l'universitari M'hamed Boukobza, el poeta Youcef Sebti, al juny. Periodistes, nombrosos. Mestres. El dramaturg Abdelkader Alloula, el març del 1994, gairebé trenta-dos anys dia a dia després de l'assassinat de Mouloud Féraou per un comando de l'OAS. "Una defensa ha mort", dirà una persona propera a l'home de teatre.

LES PROMESSES D'UNA CREATIVITAT ABUNDANT

L'actor Ezzeddine Medjoubi, assassinat al seu torn l'any següent sobre els escalons del teatre nacional d'Alger. El cantant de rai Cheb Hasni el 1994. Després el cantant cabilès Matoub Lounès... Una hemorràgia d'intel·lectuals, d'artistes. Del pensament. Les seves veus s'apaguen abans que les noves generacions se n'hagin apropiat. "El silenci / els records / acaba / bé el crim", tradueix la poetessa Salima Aït Mohamed (2) a l'endemà de l'assassinat de Tahar Djaout, amb qui ella escrivia a *Algèrie Actualités*. Alguns, també amenaçats, troben en l'exili un refugi aproximat, provisional.

Pels que queden, és un profund sentiment de tancament, "Algèria sota embargament", comenta Raja Alloula, l'esposa del dramaturg assassinat. La premsa està sota control. Es tanquen les fronteres. En els dos sentits. Singularment amb França, on el nombre de visats anuals acordats cau ràpidament. Cheb Hasni, dos anys abans del seu assassinat, cantava en la seva cèlebre *N'chouf el 'aziza: "la 'aouelltou ana teke louni* (heu decidit matar-me) [...] *aleh fel passeport kayène ya ou el ha dad la?* (perquè hi ha un passaport i no hi ha viatge?)" Pels que queden s'instal·la a vegades "un sentiment d'exili interior", explica el periodista, poeta, escenògraf Brahim Hadj Slimane, que havia banyat l'abundància creativa amb un mestissatge d'intercanvis les dècades precedents.

Ja que el teatre ha estat, durant aquestes dècades, el cor d'una vida intel·lectual efervescent i en recerca. Trencant amb el teatre elitista en àrab clàssic de la primeria de segle inspirat per la influència egípcia, una obra del dramaturg Allalou, *Djeha*, es dirigeix, en àrab parlat, des d'abans de la independència, a un públic més ampli. Els anys de lluita per la independència veuen emergir un teatre de combat, fins i tot a la presó de Fresnes, a França, gràcies a la tossuderia de Mohamed Boudia. Política i pedagogia hi tenen una bona relació.. Boudia i Mustapha Kateb continuaran l'experiència al teatre d'Alger, que es convertirà en teatre nacional (TNA) el 1963.

Davant de la inèrcia del poder, d'una burocràcia que confon massa sovint administració cultural i creació, les energies individuals, les de Kateb Yacine o d'Ould Abde-

rrahmane Kaki, saben promoure els talents. D'altres ciutats, com Constantina o Oran, també es dotaran del seu teatre regional. Escriptor, actor i escenògraf, Abdelkader Alloula, que en pren la direcció, també intenta desenvolupar un teatre popular. Ell treballa amb les empreses i les escoles —quants joves oranesos diuen que estan orgullosos d'haver pogut assistir a les seves representacions durant la seva escolaritat—, vol "trençar amb l'espectador badoc, integrar-lo com a element conscient". Aconseguix transformar el TRO (Teatre Regional d'Oran) en centre d'activitats culturals, intenta promoure l'escriptura col·lectiva, s'inspira d'una tradició popular reprimida per la colonització —l'*halaqa*, on el narrador, el *goual*, es dirigeix a la rotllana de públic en els mercats —integrant la seva recerca de modernitat, que ell inscriu sota una certa mirada social, a l'humor crític sempre d'actualitat.

D'altres experiències, en particular de joves tropes d'estudiants d'institut o universitaris, apareixen aquests anys a Oran, a Alger, mentre que les cinemateques aconsegueixen continuar essent lloc de trobada i de debats... De la tropa, Hammou Boutlélis que, des de les acaballes dels anys setanta, va muntar diverses obres escrites per un dels seus principals animadors, Mourad Senouci, però també obres per a nens o textos de Kateb Yacine, de Molière o d'Abdelkader Alloula, sovint en posades en escena de l'actual director del TRO (tancat fins fa poc), Azri Ghaouati.

Del teatre al rai, de la visualització al jazz... són novament les iniciatives individuals, els entusiasmes de creadors, a vegades joves encara balbucejants en els seus passos, que actualment donen vida a la cultura algeriana. No han deixat de fer-ho durant la dècada dels noranta, malgrat el perill permanent, o per conjurar-lo, malgrat les pressions, o per resistir-hi, malgrat les inèrcies de les estructures oficials, o per rodejar-les...

Sobre la *cornisa* que s'estén pels entorns de Mers-el-Kébir, els cabarets acullen caiguda la nit les veus del rai, veus masculines, veus femenines, que també es fan sentir a les bodes, abans del reconeixement consagrat per l'enregistrament de casets. Aquí, es canten la vida quotidiana i els amors. I les paraules transgredeixen així els consensos i les prohibicions.

En una petita obra remarcable sobre l'aventura del rai (3), Bouziane Daoudi i Hadj Miliani evocuen "aquesta expressió que", sobre un "mantell" d'història musical, "representarà una veritable ruptura amb les lletanies tranquil·litzadores i monòtones que monopolitzen els mitjans de comunicació algerians, tots en mans del poder de les acaballes dels anys setanta, quan sorgeix el nou rai, el de les guitarres i els sintetitzadors". Ells expliquen aquest "poderós impuls de creativitat d'una joventut marginalit-

zada durant molt de temps, amb paraules massa directes encara que vertaderes, amb poca inclinació a les manya-gueries i a l'eufemisme", Una música "subversiva sense ser compromesa".

Un primer festival de rai reuneix els artistes a Oran des del 1985. La música esdevindrà nacional, prendrà un impuls internacional. Una associació, l'Alpico (4), sota l'impuls d'un coneixedor d'aquests talents populars i dels mecanismes de l'edició musical i de la difusió, Nasreddine Touil (per a tots: Nasro), va guanyar l'aposta d'un festival anual, que aquest estiu arribava a la tretzena edició, organitzar caravanes i gires pel país, i també acoblar els concerts amb exposicions d'artistes plàstics. Malgrat les pressions de totes bandes, les amenaces de determinats militants islamites —el Front Islàmic de Salvació (FIS) havia guanyat les eleccions municipals a Oran—, la prohibició d'un concert de Linda de Sousa, l'ús de la força contra manifestacions culturals, l'assassinat de Cheb Hasni... més d'un miler d'espectadors s'apinyaven els vespres de festival en el si del Teatre d'Oran, de dos a tres mil a l'exterior.

Alguns s'inquieten tanmateix avui en dia per la *institucionalització del festival*, com de molts d'altres, decidida pel Ministeri de Cultura (5) amb, per exemple, la nominació de comissaris oficials... Rebah Sebaa, director de la Cultura a Oran, rebutja la hipòtesi de la més mínima llibertat d'acció i considera que això dotarà el festival d'un pressupost vertader.

Músiques tradicionals, rap, jazz, la música algeriana d'aquests anys negres no es redueix només al rai. D'altres festivals es realitzen des de fa poc amb èxit, com el de jazz, a Constantina. Aquest mes de novembre, gràcies a l'energia dels músics, principalment dos artistes de jazz de Constantina, o d'una documentalista, Jahida, el grup de jazz *plurinacional* constituït a l'entorn de Josef Zawinul feia dos concerts a Alger, dins el marc d'una gira mundial. Les sales d'Alger han ressonat amb aquests nous sons i aquestes mescles pròpies del jazz de Joe Zawinul. A l'espera d'un nou festival a la primavera a Constantina.

Bon coneixedor i home de passió, Brahim Hadj Slimane aplica quant a ell els seus esforços a fer descobrir una herència cultural malmenada. Oran, Beni-Saïf, Alger: amb l'ajuda del Centre Cultural Francès (CCF), l'home-natge que es rendeix a Jean Sennac (del 8 a l'11 de març del 2004) serà l'ocasió de retrobaments, d'un recital poètic, d'un concert de música xaabi, d'una instal·lació dels treballs de Larbi Areski, de traduccions en àrab parlat de textos en francès de Jean Sennac, d'una publicació de textos i d'imatges, però també d'una reflexió buida sobre la història d'Algèria i dels seus poetes, de la seva memòria i dels seus oblits...

Tantes iniciatives que fan de la vida cultural una forma de resistència. Aquelles d'individus determinats com Brahim, les de xarxes d'associacions, com Bel Horizon de Santa Cruz a Oran que, sota l'impuls de Kouider Metayer, està encaminada principalment a la protecció del patrimoni. També les de petites editorials, que floreixen aquests darrers anys i gaudeixen d'un èxit remarcant a les fires del llibre (Alger, Oran), dins un paisatge marcat pel que un lingüista anomena "una economia de basar" (que importa llibres per lots sovint independentment del que són), marcat també pels elevats preus de matèria primera i per la feblesa de les xarxes de difusió i de llibreries. Barzakh, a Alger. Les Tres pomes, a Oran...

Per Jamila Rahal Berekssi, la jove fundadora d'aquesta editorial per a nens, cal que "puguem novament parlar entre nosaltres". Ella desitja, per obrir els nens a d'altres cultures, restituir-los en primer lloc el passat d'Algèria, "les referències amagades". "Podria ser que aleshores la gent s'estimés més". Al programa, en quatre llengües —àrab clàssic, àrab parlat, amazic, francès—, contes, majoritàriament, que se submergeixen en la història o les llegendes nacionals, ben abans de la colonització. Però el seu tiratge continua essent limitat. Com en tants d'altres sectors, l'edició espera moltes possibles cooperacions, principalment amb França.

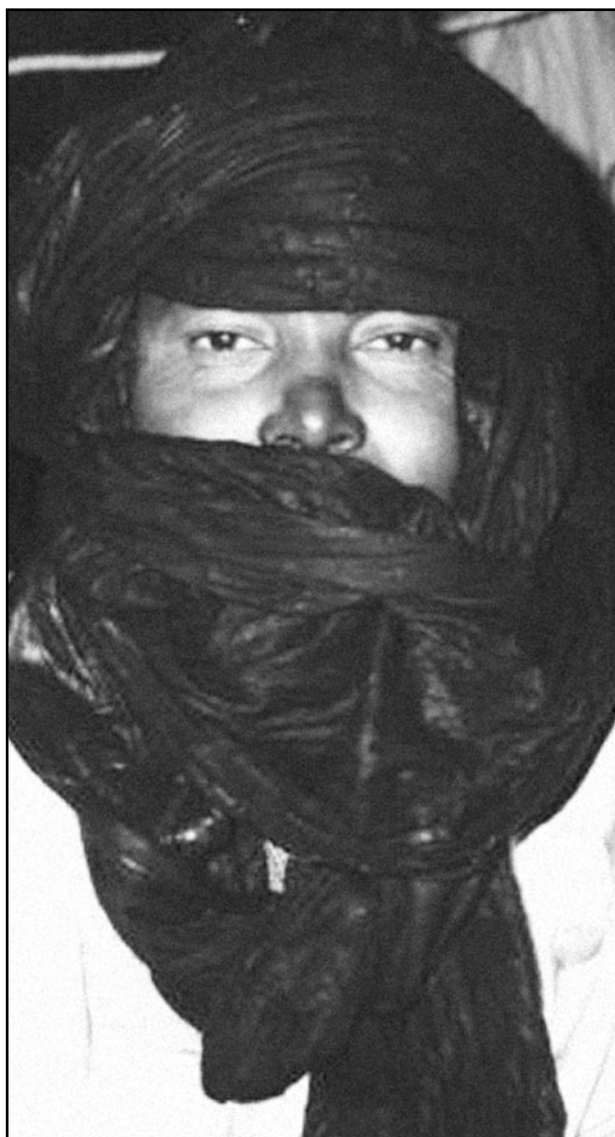
En un estudi musical dels afores d'Oran, alguns joves es troben cap al tard, molt després de la ruptura del dejuni d'aquest període del Ramadà. D'altres es precipiten dins la lletania de cafès internet que han obert aquests darrers anys, permetent arribar més lluny que les antenes parabòliques i els lloguers de vídeos. A l'estudi de Jamil, (el nou músic d'Alloula), s'animen els joves que, en el si de la companyia Al-Ajwad ('els generosos', del nom d'una obra d'Alloula), han muntat i presentat El-lithem ('El vel'), aquest hivern, per una estrena al Teatre Nacional d'Alger, gràcies a la determinació de la fundació Alloula animada per Raja. Va fer una gira per França, amb suports descentralitzats, que han afavorit formacions i retrobaments.

D'altres, com Ghaffor, han creat un grup de música, Els alquimistes, que uneix folklore i creacions. Alguns encara estudien, d'altres són obligats a sobreviure amb petits treballs. Orfes dels seus predecessors, Rihab, Nabila, Zahra, Kheireddine Lerdjam, el jove escenògraf, cultiven talents prometedors per poc que es creuin d'altres experiències, d'altres formacions...

Semblants als personatges lliures de Youcef Zirem (6), semblen donar vida a aquesta reflexió de Kateb Yacine: "Algèria, és un país que neix dins un país que mor".

- (1) Paris: Albin Michel, 1998.
- (2) *Alger, triste soir*, pròleg de Nabile Farès, Autes Temps, (Temps poétiques), 1996.
- (3) *L'aventure du raï*. París: Seuil, "Point virgule", 1996, 284 pàgines.
- (4) Associació per a la Protecció i la Inserció de la Cançó Oranesa, anomenada així a la primeria dels anys noranta per evitar que la paraula raï suscités prohibicions.
- (5) La Sra. Khalida Messaoudi és actualment ministra de Cultura.
- (6) *L'âme de Sabrina*. Alger: ed. Barzakh, 2000.

* Periodista

Algèria a França, un any polèmic

Per Marina da Silva *

Després d'una dolorosa història comuna i de múltiples reunions fallides, França i Algèria s'han trobat al voltant de l'Any d'Algèria a França, que va començar l'1 de gener del 2003. La participació massiva dels artistes de l'altre mediterrani va permetre descobrir nous talents nascuts d'una generació que ningú no coneix.

Ningú no sap gaire per on agafar això de l'Any d'Algèria a França. S'havien plantejat el seu boicot Reporters Sans Frontières i la Lliga Algeriana dels Drets Humans, així com nombrosos intel·lectuals i artistes, algerians i francesos. Deixant de banda una sèrie de disputes simbòliques, la història del segle xx més aviat ha demostrat que es tractava d'una

opció sovint contraproductiva. En el marc de les celebracions culturals d'Algèria, resulta especialment difícil fer boicot a l'Estat sense perjudicar també el seus habitants, en nom dels quals es tractava de condemnar-lo...

"Djazaïr 2003", decidit el juny del 2000 pels presidents Abdelaziz Bouteflika i Jacques Chirac, pretenia ser

un "any de la cultura algeriana a França", sobre el tema innocent de la retrobada de dos pobles i dos països als quals la història ha imbricat de manera duradora. Per als seus adversaris, en especial la comunitat cabilesa, aquestes celebracions amagaran la realitat algeriana, els prop de 200.000 morts que hi ha hagut després de la interrupció del procés electoral el 1992, el segrestament de tota

una població per part d'uns incendiaris islamistes i d'uns piròmans al poder, les condicions de misèria i precarietat radical dels algerians, un 30% dels quals és a l'atur i 5 milions viuen en suburbis de barraques.

Tot i així, en aquest context s'han programat més de 2.000 esdeveniments, a través de la xarxa professional francesa de conservadors de museu, directores de centres d'art, teatres, festivals i responsables d'associacions. S'ha reclamat així mateix la col·laboració de l'educació nacional.

A Algèria, fins i tot qüestionant-se els criteris de selecció, els artistes, d'Oran a Alger, passant per Mostaganem, Annaba, Batna, Tizi-Ouzou, etcètera, responen: "Present!". Professionals o aficionats, estudiants o treballadors amb contractes precaris, noies i nois, tots aprofiten aquesta oportunitat per obtenir visat i manera d'escampar la boira, sobretot ells, que ho han somiat tantes vegades en va. S'han de condemnar per això els participants? O bé esperar, com Benjamin Stora, "aconseguir que es creuin les memòries" i que "els francesos descobreixin en què s'ha convertit Algèria, aquesta Algèria que havia desaparegut de la consciència francesa (1)"?

En primer lloc s'intentarà acabar amb el tòpic que voldria que "Djazaïr 2003" amagués la realitat algeriana. El fet de permetre als algerians que surtin del seu país (per a la generació dels vint anys sovint és la gran estrena), que es trobin i disposin de tribunes, fins i tot és el millor mitjà de no amagar la realitat esmentada. Fora que es pensés que per un visat i una programació en algun lloc, els algerians en qüestió s'han de ficar la llengua a la butxaca i treure's del cap la reflexió. Si justament es tracta d'homes i dones de cultura, escriptors, periodistes, dels qui han insistit a posar de relleu en una societat desestructurada i esquinçada una vitalitat

inesperada, a fer sentir una veu contestatària i representar un relleu.

Si agafem el camp del teatre, per evitar l'enumeració heteròclita, l'Any haurà estat molt polític: Abdelkader Alloula, Kateb Yacine, Abderraman Kaki, Rouiched, Tahar Ouetar, Slimane Benaïssa, Hajar Bali... textos i obres sobre la guerra d'ahir i la violència d'avui, però també sobre la vida més enllà de les fractures i en una llengua abans que res poètica. Rebutjant que "Djazaïr 2003" fos un aparador, els homes i dones del teatre n'han volgut fer una àgora. Refutant la imatge d'un país solament a foc i a sang, han volgut mostrar fins a quin punt la creació podia ser una idea de resistència per a la seva pròpia humanitat.

"Per a nosaltres, l'Any d'Algèria és un portaveu i una aposta, ens permet de sortir del silenci dels clixés, és una experiència única de confrontació i de realitzacions, quan nosaltres lluitem sols i sense mitjans —afirma Raja Alloula, esposa del dramaturg assassinat el 1994—. Alloula no és gaire conegut a França, i això que va aportar veritablement una forma i una estètica que van renovar el nostre teatre. Abordava les qüestions polítiques i socials que es plantejava Algèria i denunciava tant el colonialisme com tots els integrismes, sobretot el del poder", continuava ella, completament astorada de pensar que se la pogués considerar sospitosa de "representar els generals" en un col·loqui organitzat al Théâtre National de la Colline el gener del 2003 (2).

Reunits en una mateixa taula una vintena de professionals en una confrontació polèmica, se'ls plantejava la qüestió de la llengua en el seu vessant d'element canalitzador i obstaculitzador dels antagonismes polítics, ideològics i simbòlics, i la dels mitjans de producció que pateixen la pobresa dels circuits de difusió i la inexistència d'una xarxa profes-

ional, sobretot en matèria de formació. Tot i que la descentralització dels anys setanta va proporcionar als set teatres regionals una certa autonomia econòmica i de programació, aquesta s'ha anat encarcerant i burocratitzant a poc a poc, sobretot després de la desaparició de Kateb Yacine i d'Abdeldaker Alloula, els quals dirigien, respectivament, Sidi Bel Abbès i Oran. El 1988, el moviment teatral professional i d'aficionats es va mostrar certament en harmonia amb l'efervescència social i política, però les institucions el van bloquejar i després el terrorisme i els seus assassinats el van anihilar.

Per al comissari de l'Any d'Algèria en el camp del teatre i la dansa, Ziani Cherif Ayad, exdirector del Théâtre National d'Alger (TNA), l'Any ha superat les previsions i ha permès demostrar que a la societat algeriana hi havia en marxa una veritable dinàmica i una abundància de projectes, tant en matèria de teatre com en l'àmbit de les arts plàstiques o les publicacions: "Quan un veu el que ha passat Algèria durant aquests últims deu anys i descobreix el seu potencial, arrelat en les pitjors situacions, fins i tot esdevé optimista [...] Jo he estat el primer sorprès per la llibertat de to i la programació de Djazaïr".. Una llibertat que, això no obstant, se li va agrair abruptament, ja que se'l va destituir d'amagatots de les seves funcions al TNA, en ple mes d'agost... Una dada que il·lustra les paradoxes de l'Any i l'estretor de les línies d'actuació, contra les quals, però, els algerians plantegen permanentment la resistència. Resistència als tabús, a un sistema, a la desesperació...

L'Any ha fet la funció de revelador. Allí on s'afirmava que no hi havia res, hem vist sorgir talents i una nova generació que ningú no coneixia. Així, un grup de joves actors d'Oran, tots aficionats, van poder venir a representar *Le Voile*, d'Alloula, en una gira d'uns mesos per França (3),

i fins i tot es van permetre el luxe de llançar-se al TNA. “Inimaginable en d’altres circumstàncies —afirma el seu director, Kheireddine Lardjan—. Quan es diu que a Algèria ja no hi queda res, es vol dir que nosaltres no existim, i això és com a mínim un terrible menyspreu. Per a nosaltres, el teatre ha estat sempre una forma de resistència. Fins i tot durant els anys més durs, quan la vida estava marcada pel terror, quan els teatres eren tancats (del 1994 al 2000), nosaltres anàvem a fer representacions pertot arreu, dins del Triangle de la Mort i tot (4).”

Que Kateb Yacine, que va entrar al món del teatre a França amb una obra representada en la clandestinitat (5), es representi a la Comédie Française no deixa de tenir un valor simbòlic. En efecte, l’escriptor algerià és el més conegut; havia rebut el 1987 el Grand prix national des lettres i fins i tot se li havia encarregat una obra per a les cerimònies del bicentenari de la Revolució Francesa, però és la seva talla de poeta revolucionari i popular el que ha estat consagrada amb “Présences de Kateb Yacine”, un recorregut literari i biogràfic compost per Mohamed Kacimi en una escenografia de l’artista plàstic Rachid Koraïchi. L’adaptació de la novel·la objecte de culte *Nedjma*, dirigida per Ziani Cherif Ayad i interpretada per artistes algerians, ha fet de testimoni de la modernitat i de l’originalitat del seu estil.

En el Teatre Internacional de Llengua Francesa, la temàtica era la de França a Algèria amb *Les Mimosas d’Algèrie* de Richard Demarcy (6) i *Alger-Alger* de Gérard S. Cherqui, dues obres sobre la revolta contra el colonialisme. La primera posa en escena la història de Fernand Iveton, l’únic francès guillotinat en aquesta maleïda guerra (7), la segona procedeix de la novel·la de denúncia *La guerre des gusses*, de George Mattéi, que s’ajunta amb Henri Curiel en el seu combat al costat dels moviments d’alliberament africans i llatinoamericans. En el Théâtre de l’épée de bois, *Dans les tenebres gîtent les aigles*, de Messaoud Benyoucef, dirigida per Claude Alice Peyrottes, evocava Abane Ramdane, company de viatge de Frantz Fanon i figura capdavantera del Partit del Poble Algerià, assassinat al Marroc espanyol el desembre del 1957. A Dijon, Robert Cantarella recreava el text de Jean Magnan, *Algérie 54-62*, una trilogia sobre la repressió i la mala consciència de la memòria col·lectiva. *Résistance(s)* a l’Institut del món àrab, *Les Subsistances* a Lió, i a més a Grenoble o a Marsella... la llista d’aquestes obres que tenen sentit i miren de retornar al teatre la seva dimensió essencial de relació és llarga.

Efectivament, des de la perspectiva de la vida quotidiana de l’algerià corrent, les problemàtiques de l’Any poden semblar desplaçades. El terratrèmol que va assolir Alger el maig del 2003 fins i tot podia fer semblar indecents les quantitats dedicades a aquestes celebracions. Per al perio-

dista Yahia Belaskri, “Algèria ha gastat molts diners, això no és un secret per a ningú. Però encara que les oportunitats i les obertures hagin estat ínfimes, s’han produït realment i han posat de relleu un veritable potencial d’esperança i de continuïtat.”

L’Any haurà permès de teixir uns lligams amb determinades estructures i amb alguns professionals de França, com l’agermanament entre el TNA i el Théâtre de la Crie de Marsella. Hi ha en curs també d’altres projectes i col·laboracions, relacions d’intercanvi i formació de llarga durada, a Châlon, a la Xampanya, a Belfort, a Grenoble, a Fécamp o a l’Illa de França, i això torna a donar als artistes la possibilitat de creure en alguna cosa.

Si n’hi ha que n’han volgut fer un aparador, d’altres han intentat fer-ne un laboratori de vida. Apostem, consegüentment, que aquests últims, en comptes d’eludir la realitat algeriana, hi hauran sabut donar diversos ecos i ressonàncies. I que en el seu acabament, l’Any d’Algèria deixarà, a una banda i l’altra del Mediterrani, les ganes de continuar una experiència de construcció artística, una experiència d’humanitat.

(1) A *Europe*, “Mohamed Dib”, número fora de sèrie, Paris Bibliothèques, novembre de 2003. (Vegeu també el núm. 828, “Kateb Yacine”, abril de 1998).

(2) “La création théâtrale contemporaine en Algérie”, 27 de gener de 2003, a iniciativa de la revista *Ubu-Scènes d’Europe*.

(3) A iniciativa del Forum Culturel de Blanc-Mesnil (Seine-Saint-Denis).

(4) Perifèria d’Alger: Medea, Blida, Aïn Tefla.

(5) *Le Cadavre encerclé*, 1955. Dirigida per Jean-Marie Serreau, l’obra, prohibida a França, es representarà a Brussel·les.

(6) Creada a Alger amb l’artista Sonia Mékkiou, també directora de l’Institut national d’art dramatique de Bordj El Kifane.

(7) Militant comunista detingut després d’haver renunciat a un atemptat, la qual cosa, tot i així, li va comportar l’execució l’11 de febrer de 1957.

* **Periodista**

A través de l'ull de la càmera

“El 1982, quan havíem organitzat a Amiens una retrospectiva del cinema algerià, ja pressentíem que ja s’havia dit missa. Els seus millors anys havien quedat enrere...” Jean-Pierre Garcia, director del Festival de Cinema d’Amiens (1), gran especialista en cinematografia del continent africà, no és gaire optimista pel que fa al futur. Efectivament, algunes pel·lícules algerianes han sortit a la llum aquests últims temps gràcies a l’Any d’Algèria a França. Però, com se sap, les *obres ineludibles* del cinema algerià existeixen essencialment en el marc del cinema d’estat, sovint per a la glòria de la revolució. Ara bé, la tràgica situació que travessa el país des de fa una dècada sembla haver enterrat definitivament qualsevol ambició del poder respecte del setè art, mentre desapareixen progressivament els diferents organismes públics.

La majoria dels cineastes s’han vist obligats a exiliar-se, a partir d’aquí dependents de la bona voluntat de les comissions d’ajudes occidentals i lluiten per muntar els projectes personals. Som lluny de l’època en què Merzaq Allouache gravava *Omar Gatlato* (1975), obra subversiva sobre una joventut sense una perspectiva veritable o fins i tot *Bab-el-Oued City* (1994). Avui dia, Allouache s’ha convertit en un simple tècnic que assegura la posada en escena sense geni d’una sèrie d’sketchs del còmic marroquí Gad Elmaleh (*Chouchou*, 2003).

Un realitzador com Mohammed Chouikh, autor especialment del magnífic film *La Citadelle* (1988), n’és l’excepció, ja que aconsegueix mantenir-se en el seu lloc, gràcies a una pel·lícula cada quatre o cinc anys. I si, l’any passat, molts premis internacionals van coronar una pel·lícula algeriana, cal remarcar que la seva realitzadora no era una altra que l’esposa de Mohammed Chouikh i la seva habitual muntadora. *Rachida*, de Yamina Bachir-Chouikh (2002), narrava el dolorós exili interior d’una jove institutriu obligada a fugir de la capital on un grup de terroristes l’havia donat per morta després del seu rebuig a posar una bomba a l’escola on ella ensenyava.

Per sort, una generació de cineastes formats i instal·lats a Europa aporta una nova mirada, tot i que des de l’exterior, sobre la realitat del país. *Viva Laldjérie*, el segon llargmetratge de Nadir Mocknèche, iniciat per una estructura francesa independent, que s’ha beneficiat d’una ajuda de l’Any d’Algèria, és certament el film de ficció més interessant. “Ràpidament vam prendre la decisió de ser al més visibles possible, de no robar imatges al carrer, per exemple”, ens confessa Bertrand Gore, l’afortunat productor de la pel·lícula, rodada en gran part a un Alger sense ruïnes.

Viva Laldjérie esbossa un retrat fosc d’una joventut desenganyada. Com a *Rachida*, Mocknèche segueix l’itinerari d’una jove algeriana, Goucem, obligada a exiliar-se en companyia de la seva mare. La diferència fins aquí és la relegació que s’opera del poble a la ciutat; la recerca desenfrenada d’una alliberació sexual per part dels personatges principals que constitueixen el veritable tema de la pel·lícula. Una mena d’antídoto al caos de l’ambient.

Jean-Pierre Lledo també va estar obligat a l’exili el 1993, època en què, cada setmana, es reivindicava l’assassinat d’un intel·lectual. Des de llavors, no ha parat, amb el biaix d’un cinema documental, d’interrogar la història i els seus somnis d’una Algèria que accepti els múltiples pobles i cultures que la defineixen: àrabs, musulmans, jueus, cristians, berbers, peus negres, francesos, etc. Lledo ens lliura sense parar dos films punyents.

Durant el 1998, el cineasta va travessar França, amb una càmera al seu costat, presentant una o altra de les seves pel·lícules. Gràcies a Iskra, l’estructura de producció abans creada per Chris Marker, dona *Algérie, mes fantômes*, una pel·lícula configurada per testimonis de personalitats i anònims instal·lats a França però relacionats amb Algèria. La filla de harkis (a), el periodista que va escapar a un assassinat, els membres de la família del cineasta, un antic militar francès que havia *pacificat* el país, etc., tots estan profundament marcats per la seva

història. La mena de fantasmes creats per l'amnèsia que rodeja el que fa temps es va anomenar els *esdeveniments*.

Henri Alleg, un dels personatges clau d'aquesta època, autor del primer llibre de testimoni sobre la tortura, *La Question*, va tornar el 2002 a la terra que l'havia acollit als anys trenta i que va haver d'abandonar definitivament el 1965. Jean-Pierre Lledo va acompanyar a Alleg i *Un rêve algérien* (2) que es va convertir en un relat aclaparador a dos veus —el cineasta no podia evitar barrejar regularment la seva pròpia història a la de l'antic director d'*Alger Républicain*. Va ser en sortir d'Alger, viatjant per l'Algèria profunda, que el compromís d'Henri Alleg en el si del partit comunista algerià va prendre forma. Els ideals perdien la seva abstracció davant la quotidianitat d'un país colonitzat: la misèria, la fam, l'explotació terrible dels treballadors...

Tot evocant el seu trajecte excepcional, Henri Alleg va retrobar els seus antics camarades de lluita. En primer lloc, els col·legues del mític diari, la doctrina del qual continua essent famosa en la memòria de tots els lectors de l'època —“d'*Alger Républicain* diu la veritat, res més que la veritat, sinó no podria dir TOTA la veritat”— fent així referència als primers talls de la censura. Una vegada es va prohibir el diari, naturalment la majoria dels membres van desaparèixer. Alleg sabia aleshores que seria detingut i estava disposat a perdre la vida per la llibertat d'un país que no era el seu.

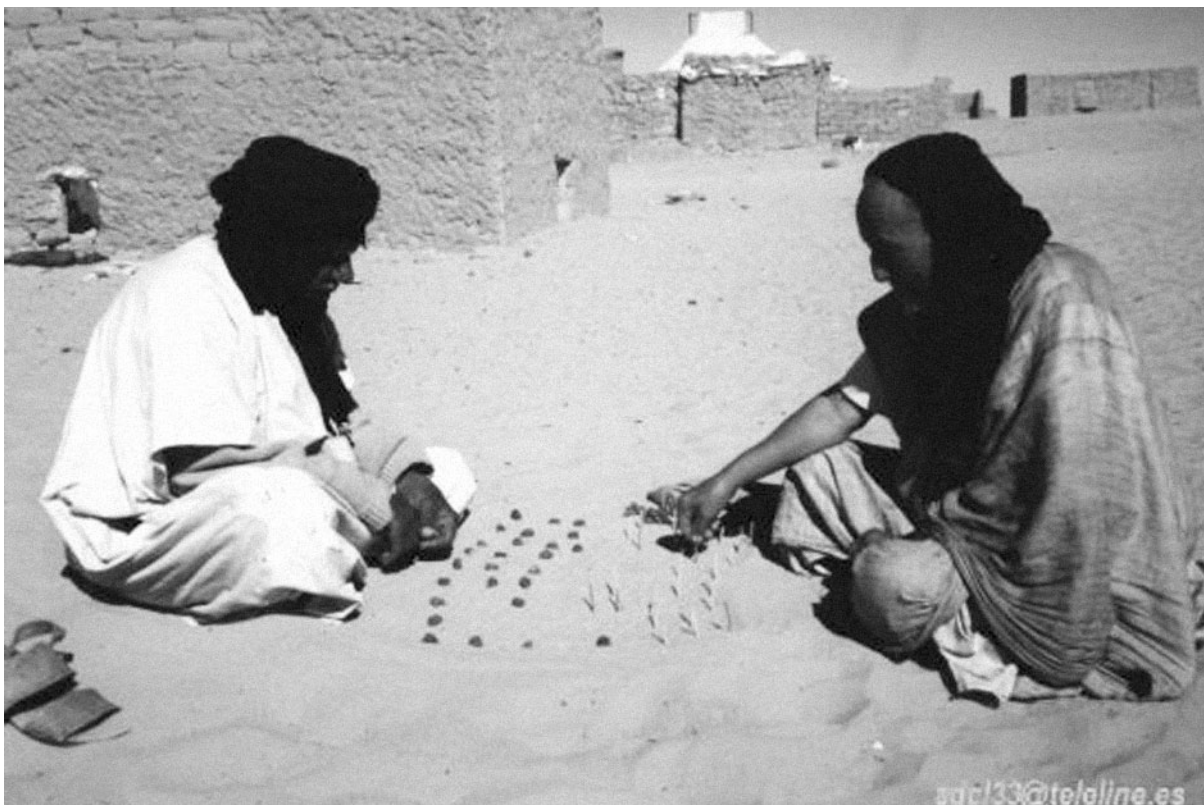
Aquesta actitud va provocar l'admiració del realitzador. I quan els dos homes es van recollir davant la tomba d'Henri Maillot, resistent torturat i assassinat el 1956, l'epitafi acabava de concloure desgraciadament aquesta observació: “Caigut per a una Algèria independent i fraternal”. “Hem aconseguit ser independents, per què no hem aconseguit ser fraternals?”, demana el realitzador, usant el cinisme, “renunciant al renunciament contemporani” que ataca des de llavors els d'homes d'aquí i d'allà...

(1) L'edició del festival d'Amiens va tenir lloc aquest any del 7 al 16 de novembre del 2003 i dedicava un cicle a “Algérie 1962–2002: la femme au cinéma, le cinéma des femmes”.

(2) El film va sortir a les pantalles franceses el passat 26 de novembre.

(3) Segons la fórmula de Jean-Claude Guillebaud a *Le Goût de l'avenir*. París: Seuil, 2003.

*** Periodista i cineasta**

Edició en llengua catalana en format CD-ROM

LE MONDE

diplomatique

Edició en llengua
catalana

Publicació mensual - Av. Santa Coloma N°36, 2º, Andorra la Vella - ANDORRA - www.mondiplomatic.com - edició en llengua catalana

subscripcions al format digital:

subscripcions@mondiplomatic.com

www.mondiplomatic.com

c/Ciutadans, 15, principal 2a · GIRONA

972 911 111 / 872 031 000

MAX NEUMANN